

แนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านsang อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา *

GUIDELINES FOR DEVELOPING A COMMUNITY FOREST CHARTER IN BAN SANG SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, PHAYAO PROVINCE

นิกรณ โปธาฤทธิ์¹, พระครูธรรมธัชบุญเที่ยง พุทธสาวิโก², พระมหากิตติพงษ์ เผ่าตะใจ³
และ พงษ์สนธิ์ คุณณะลา⁴

Nikron potarit¹, Phrakruthammathon Bunthiang Puddhasāvako², Phromaha Kittipong³
and Pongsanit Khunnala⁴

¹⁻⁴มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

¹⁻⁴Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: nikron.pot@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 12 กุมภาพันธ์ 2026; วันที่แก้ไขบทความ 14 มีนาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 16 มีนาคม 2569

Received 12 February 2026; Revised 14 March 2026; Accepted 16 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการป่าชุมชน 2) ศึกษาสภาพปัญหาการใช้ป่าชุมชน และ 3) นำเสนอแนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านsang อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 17 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

Citation:

* นิกรณ โปธาฤทธิ์, พระครูธรรมธัชบุญเที่ยง พุทธสาวิโก, พระมหากิตติพงษ์ เผ่าตะใจ และ พงษ์สนธิ์ คุณณะลา. (2569).

แนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านsang อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(2), 1113-1126.

Nikron potarit, Phrakruthammathon Bunthiang Puddhasāvako, Phromaha Kittipong and Pongsanit Khunnala.

(2026). Guidelines For Developing A Community Forest Charter In Ban Sang Subdistrict, Mueang District,

Phayao Province. Journal of Interdisciplinary Social Development,

4(2), 1113-1126.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดการป่าชุมชน ต้องอาศัยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่ครอบคลุม เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ การสร้างความตระหนักรู้ ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 2) สภาพปัญหาพบปัญหาหลัก 2 ประการ คือ (1) การขาดความเข้าใจในข้อกฎหมายของกรมป่าไม้ ส่งผลให้การใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน และ (2) การขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบริหารจัดการ 3) แนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชน ประกอบด้วย (1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนเพื่อสร้างความชอบธรรม (2) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจนเพื่อความเป็นระบบ (3) การจัดฝึกอบรมเพิ่มทักษะความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และ (4) การสร้างมาตรการควบคุมดูแลผ่านความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานราชการ เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการป่าชุมชน, การพัฒนาชุมชน, กฎบัตรชุมชน, ป่าชุมชน

Abstract

This qualitative research aimed to 1) study community forest management, 2) study the problems of community forest use, and 3) propose guidelines for drafting a community forest charter in Ban Sang Subdistrict, Mueang District, Phayao Province. Data was collected through in-depth interviews with 17 key informants selected using purposive sampling, including the subdistrict head, village heads, and local residents. The research instrument used was a semi-structured interview guide, and data was analyzed using content analysis.

The research findings revealed: 1. Community forest management requires comprehensive baseline data collection, emphasizing local participation, raising awareness, and enforcing laws and policies conducive to conservation and sustainable use. 2. Problems: Two main problems were identified: (1) a lack of understanding of Forestry Department regulations, resulting in unsustainable forest use, and (2) a shortage of government funding, a significant obstacle to management. 3. Guidelines for drafting a community forest charter include: (1) promoting community participation at every stage to create legitimacy, (2) clearly

defining the roles and responsibilities of members for systematic implementation, (3) providing training to enhance the skills and knowledge of stakeholders, and (4) establishing control and supervision measures through cooperation between the community and government agencies. To achieve efficient and sustainable resource management.

Keywords: Community forest management, Community development, Community charter, Community forest

บทนำ

ทรัพยากรป่าไม้ของไทยมีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นหรือป่า ฝนเขตร้อน (Tropical forest) ซึ่งเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ด้วย พืชพรรณธัญญาหาร สัตว์แมลง จุลินทรีย์และทรัพยากร พันธุกรรม ทรงคุณค่ามากมายเหลือคณานับ ป่าฝนเขตร้อน ยังเป็นระบบนิเวศที่เกื้อกูลต่อการผลิตด้าน เกษตรกรรมส่ง ผลให้ประเทศไทยเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำ ทำการผลิตอาหารหล่อเลี้ยงประชากรของ ประเทศและโลกมาหลายชั่วอายุคน ในปี พ.ศ. 2504 พื้นที่ในประเทศไทยมากกว่าครึ่ง ปกคลุม ไปด้วยผืนป่ากระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2538 พื้นที่ของป่าลดลง มากกว่า 25% ของจำนวนป่าทั้งหมดในประเทศ การบุกรุก พื้นที่ป่ามีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรม ไปสู่ ภาคอุตสาหกรรมส่งผลให้ป่าไม้เสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการป่าชุมชน เป็นกระแสหนึ่ง

ในปัจจุบันที่ชุมชนหันมาให้ความสำคัญ โดยมีชุมชนหลาย แห่งทั่วประเทศที่อาศัยอยู่ ในป่าจนสามารถเรียกป่านั้น ว่า “ป่าชุมชน” ได้พยายามดำเนินกิจกรรมมากมายเพื่อ อนุรักษ์ และรักษาป่าไว้ให้คงอยู่ ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นจะมีรูป แบบและวิธีดำเนินการเรื่องป่าชุมชน แตกต่างกันไป และไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเพราะเป็นการดำเนินการในภาคประชาชน เพียงส่วนเดียว โดยไม่มีการประสานความ ร่วมมือจากภาครัฐบาลหรือเอกชนเท่าที่ควร เพราะ ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญมาก ที่สุดต่อการบริหารจัดการป่าและ พัฒนาชุมชน จังหวัดพะเยา มีป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญหลายแห่ง โดยเฉพาะในตำบลบ้าน สาง พื้นที่ตำบลมีทั้งสิ้น 807 ไร่ ซึ่งพื้นที่กว่า 70% เป็นพื้นที่ป่า โดยบางส่วนเป็นของอุทยาน แห่งชาติ และป่าชุมชนที่ชาวบ้านกันไว้ใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะ ป่าชุมชนตำบลบ้านสาง อำเภอ

เมือง จังหวัดพะเยา ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตัวอย่างตามโครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน ประจำปี 2552 ของกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้รับถ้วยรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีแต่หลังจากนั้น บ้านทาป่าเปามีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การเปิดเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก มีกิจกรรมเดินป่า ทั้งกลางวันและกลางคืน และอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปหาของป่าได้มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ส่วนเพิ่มแก่ ชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม กลับนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของป่าโดยที่ชุมชนคาดไม่ถึง อีกทั้งชาวบ้านให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น เกิดความขัดแย้งและการ แยกแยกทาง ความคิด และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าน้อยลง เพราะฉะนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างเหมาะสม ประเด็นหลักด้าน “การมีส่วนร่วม” จึงเป็นเรื่องสำคัญ

โดยจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า รูปแบบที่ยั่งยืนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่าง มีส่วนร่วมของชุมชนนั้น สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ โดย กระบวนการจัดการป่าจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เชิง นโยบายของรัฐ ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ แนวคิดของชุมชน และปัญหาที่เผชิญอยู่โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการใช้สอย พร้อม ๆ กับการอนุรักษ์เพื่อประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ ต้องมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากปัญหาและแนวทางการพัฒนาข้างต้น เห็นว่าการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการค้นหาและกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนอื่น ๆ ต่อไป โดยการวิจัยนี้จะเน้นไปที่การศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและการประเมินผลรูปแบบการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสาغ อำเภอมือ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้ป่าชุมชนตำบลบ้านสาغ อำเภอมือ จังหวัดพะเยา

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการป่าชุมชน สภาพปัญหาการใช้ป่าชุมชน และนำเสนอแนวทางการจัดทำ ธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจงจาก ผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านที่เกี่ยวกับป่าชุมชน จำนวน 17 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้ใหญ่บ้านเขตพื้นที่ปกครอง ตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 9 บ้านม่อนแก้ว ตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือที่ใช้ใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาเป็นอย่างไร
2. สภาพปัญหาการใช้ป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาเป็นอย่างไร
3. แนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นอย่างไร

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเอกสารทุติยภูมิ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารได้แก่ หนังสือ รายงาน การวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากข้อมูลออนไลน์

2. การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน โดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ในประเด็นแนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกข้อมูลอย่างเป็นระบบตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้

ผลการวิจัย

1. การจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

เดิมชุมชนบ้านม่อนแก้วเดิมแยกออกมาจากตำบลบ้านต๋อนอำเภอเมืองพะเยา ปี 2519 มาตั้งเป็นชื่อบ้านม่อนแก้ว สาเหตุที่ตั้งชื่อบ้านม่อนแก้วชาวบ้านเห็นมีแก้วเรืองแสงสวยงามลอยออกมาจากดอย จากเขาก็เลยตั้งชื่อเป็นบ้านม่อนแก้วในปัจจุบัน โดยมีการปรับปรุงพื้นที่และพัฒนาการเกษตรตั้งแต่แรกเริ่ม ผู้คนในชุมชนใช้ชีวิตอย่างพอเพียง อาชีพหลักของชาวบ้านตำบลบ้านสาคือเกษตรกรรม ซึ่งรวมถึงการทำนา การเพาะปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีอาชีพเสริมเช่นการจักสาน การทำหัตถกรรม และการประมงน้ำจืด ซึ่งล้วนแต่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ประเพณีของชุมชนตำบลบ้านสามีความหลากหลาย รวมถึงการจัดงานเทศกาลสำคัญ เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ และงานแห่เทียนพรรษา ประเพณีเหล่านี้ไม่เพียงแต่เพื่อการเฉลิมฉลองเท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษาความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวบ้านไว้ด้วย ตำบลบ้านสาอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่ป่าไม้ และทรัพยากรสัตว์ป่า ที่สนับสนุนการดำรงชีพและอาชีพของชาวบ้าน ทรัพยากรเหล่านี้เป็นฐานสำคัญในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชน

ชุมชนในตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการทำอาชีพเกษตรกรรม ทำการเกษตรกรรมตามฤดูกาลบางกลุ่มก็มีการทำนอกฤดูกาลจึงทำให้ขาดแคลนน้ำ

ในฤดูแล้ง แม้จะมีแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่ในฤดูแล้งบางพื้นที่ยังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรและการใช้ชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียที่ไม่เพียงพอ การขาดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การสะสมขยะและปัญหาสุขภาพ

2. สภาพชุมชนในตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

1) สํารวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และสิทธิที่ดิน จำนวนประชากร สภาพสังคม ปัญหาที่ก่อผลกระทบ แนวทางแก้ไข ได้การจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสาต้องอาศัยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่ครอบคลุม การมีส่วนร่วมของชุมชน การศึกษาและการสร้างความตระหนัก รวมถึงการสร้างและบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว

2) จำแนกพื้นที่แต่ละกิจกรรม มีการจำแนกพื้นที่ตามกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในตำบลบ้านสาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การจัดสรรพื้นที่อย่างเหมาะสมสามารถช่วยรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ สนับสนุนการเกษตรที่ยั่งยืน และรักษาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน การวางแผนและการจัดการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ และการสนับสนุนจากนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

3) จัดทำแผนพัฒนาทั้งพื้นที่ป่าไม้ เกษตรกรรม ชุมชน ใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ การจัดทำแผนพัฒนานี้มุ่งเน้นไปที่การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ รวมถึงการระบุโอกาสในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเกษตรอินทรีย์ และการจัดการป่าไม้

4) กำหนดคณะทำงานในโครงการต่าง ๆ ตามแผนพัฒนา คณะทำงานประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานราชการ ชุมชน และองค์กรไม่แสวงผลกำไร เพื่อร่วมกำหนดแนวทางและติดตามการดำเนินงานตามแผนพัฒนา

5) จัดหางบประมาณและใช้จ่ายตามลำดับความสำคัญ การจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญในการรองรับการดำเนินโครงการต่าง ๆ ตามแผนพัฒนา รวมถึงการพิจารณาความเร่งด่วนและความสำคัญของแต่ละโครงการ

6) ประชุมติดตามการปฏิบัติงานของคณะทำงานต่าง ๆ โดยการจัดสัมมนาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในรูปแบบเวทีชาวบ้าน การประชุมเป็นประจำเพื่อติดตามความคืบหน้าและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยให้ทุกฝ่ายมีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวทางในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสาเป็นกระบวนการที่ต้องการความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

3. สภาพปัญหาการใช้ป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในตำบลบ้านสาเผชิญกับความท้าทายและปัญหาหลายประการที่ต้องการการแก้ไขอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตของชุมชน

1) ประชาชนบางส่วนขาดความเข้าใจในข้อกำหนดกรมป่าไม้ หนึ่งในปัญหาหลักคือความขาดแคลนความเข้าใจในกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ความไม่เข้าใจนี้นำไปสู่การใช้ทรัพยากรป่าอย่างไม่ยั่งยืนและการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น การตัดไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต และการบุกรุกที่ดิน

2) การขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอย่างพอเพียง ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางการเงินจากภาครัฐเพื่อสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนอย่างเหมาะสม การขาดแคลนงบประมาณทำให้ยากต่อการดำเนินการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนาป่าชุมชน รวมถึงการศึกษาและการสร้างความตระหนักในหมู่ชาวบ้าน

4. นำเสนอแนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นี่คือแนวทางหลักในการจัดทำธรรมนูญ

1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างธรรมนูญป่าชุมชนต้องมีการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากชาวบ้านในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การร่างธรรมนูญ จนถึง การดำเนินการและติดตามผล

การประชุมชุมชน จัดการประชุมชุมชนเพื่อหารือและร่างธรรมนูญป่าชุมชน ทุกคนในชุมชนมีสิทธิเสนอความคิดเห็นและเข้าร่วมการตัดสินใจ

2) บทบาทหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชน

การแบ่งบทบาท ชัดเจนในแต่ละบทบาทและหน้าที่ของชาวบ้าน หน่วยงานราชการ และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน

การฝึกอบรม จัดการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในการจัดการป่าชุมชนและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

3) สร้างมาตรการในการควบคุมดูแลป่าชุมชน

การกำหนดมาตรการ รวมถึงการกำหนดกฎหมาย ข้อบังคับ และมาตรการป้องกันการลักลอบตัดไม้ การบุกรุกที่ดิน และการใช้สารเคมี

การติดตามและการประเมินผล มีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้แน่ใจว่ามาตรการที่ดำเนินการอยู่นั้นได้ผลและยั่งยืน

การจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนในตำบลบ้านสางเป็นกระบวนการที่ต้องการความมุ่งมั่นจากทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติสำหรับรุ่นปัจจุบันและอนาคต ธรรมนูญนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ สร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการจัดการทรัพยากรและการอนุรักษ์ป่าชุมชนในระยะยาว

อภิปรายผล

1. การจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การจัดการป่าชุมชนในตำบลบ้านสางมีกระบวนการคือมีการมีสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และสิทธิที่ดิน จำนวนประชากร สภาพสังคม ปัญหาที่ก่อผลกระทบแนวทางแก้ไข รวมถึงมีการจำแนกพื้นที่แต่ละกิจกรรม มีการจำแนกพื้นที่ตามกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในตำบลบ้านสางเป็นกลยุทธ์สำคัญในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และมีการจัดทำแผนพัฒนาทั้งพื้นที่ป่าไม้ เกษตรกรรม ชุมชน ใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติซึ่ง และได้มีการ กำหนดคณะทำงานในโครงการต่าง ๆ ตามแผนพัฒนา มีการจัดหางบประมาณและใช้จ่ายตามลำดับความสำคัญ ตลอดจึงถึงมีการประชุมติดตามการปฏิบัติงานของคณะทำงานต่าง ๆ โดยการจัดสัมมนาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในรูปแบบเวทีชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐพงษ์ คันธรส และ เกียรติสุตา โสตามรรค

ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดทำธรรมนูญชุมชนในตำบลเสริมขวา อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง พบว่า ในแต่ละหมู่บ้านที่มีเขตพื้นที่ป่าชุมชนนั้นบางหมู่บ้านจะมีกฎ ระเบียบ กติกาชุมชนในการใช้ประโยชน์ จากที่ดินในเขตป่าชุมชนที่แตกต่างกัน นอกจากนี้หากนำกฎ ระเบียบ กติกาชุมชนมาจัดทำเป็นธรรมนูญชุมชนในด้านการใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่า ชุมชน จะทำให้เกิดแบบแผน เดียวกัน แนวทางในการจัดทำธรรมนูญชุมชน และยังสอดคล้อง กับงานวิจัยของ วสุพล วรภัทรทรัพย์ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลศึกษาพบว่า กลไกขับเคลื่อนธรรมนูญตำบลยายชา พบว่าในตำบลยายชาเกิดการบูรณาการทำงานร่วมกัน ของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในตำบลยายชา ในการร่วมกันแลกเปลี่ยน ร่วมเรียนรู้ ร่วมกันวิเคราะห์ สภาพปัญหาของตำบลมีความเข้าใจตรงกันที่จะแก้ไขปัญหาของตำบลยายชา เป็น แบบองค์ รวม มองจุดอ่อนที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องร่วมกันแก้ไข

2. สภาพปัญหาการใช้ป่าชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

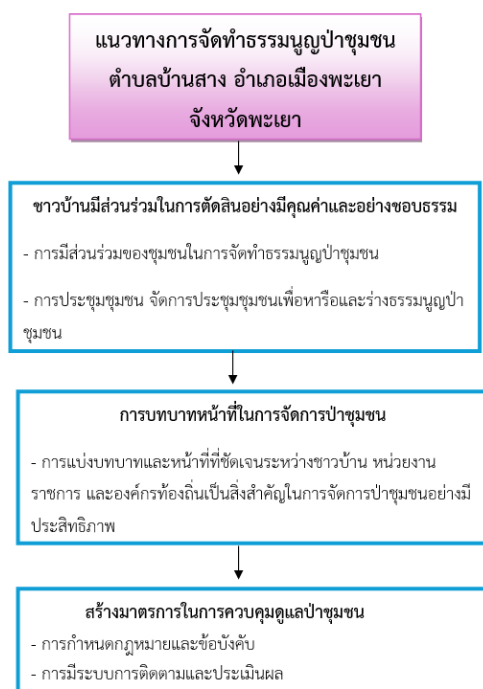
การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในตำบลบ้านสาเผชิญกับความท้าทายและปัญหาหลาย ประการที่ต้องการการแก้ไขอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ คุณภาพชีวิตของชุมชน ซึ่งประชาชนบางส่วนขาดความเข้าใจในข้อกำหนดกรมป่าไม้ ความไม่ เข้าใจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรป่าอย่างไม่ยั่งยืนและการกระทำที่ผิดกฎหมาย รวมถึง การขาด งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอย่างพอเพียง การขาดแคลนงบประมาณทำให้ยากต่อการ ดำเนินการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนาป่าชุมชน รวมถึงการศึกษาและการสร้างความ ตระหนักในหมู่ชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จีระ ประทีป, อิศเรศ คันสนีย์วิทยกุล ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง อย่างยั่งยืน กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและ ปัจจัยด้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้าน ความศรัทธาเกี่ยวกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทาง การพัฒนาการจัดทำ ธรรมนูญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทย รัฐบาลต้อง ส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการ จัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและ พฤติกรรม ทำดีละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมี คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแล เพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

3. แนวทางการจัดทำธรรมนูญปาชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การจัดทำธรรมนูญปาชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากปาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นี่คือการหลักในการจัดทำธรรมนูญ ต้องอาศัยกระบวนการคือชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม การแบ่งบทบาท ชัดเจนในแต่ละบทบาทและหน้าที่ของชาวบ้าน หน่วยงานราชการ และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการปาชุมชนการฝึกอบรม จัดการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในการจัดการปาชุมชนและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และมีการกำหนดมาตรการ รวมถึงการกำหนดกฎหมาย ข้อบังคับ และมาตรการป้องกันการลักลอบตัดไม้ การบุกรุกที่ดิน และการใช้สารเคมีการติดตามและการประเมินผล มีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้แน่ใจว่ามาตรการที่ดำเนินการอยู่นั้นได้ผลและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วสุพล วรภัทรทรัพย์ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลศึกษาพบว่า กลไกขับเคลื่อนธรรมนูญตำบลยายชา พบว่าในตำบลยายชาเกิดการบูรณาการทำงานร่วมกันของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในตำบลยายชา ในการร่วมกันแลกเปลี่ยน ร่วมเรียนรู้ ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาของตำบลมีความเข้าใจตรงกันที่จะแก้ไขปัญหาของตำบลยายชา เป็น แบบองค์รวม มองจุดอ่อนที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องร่วมกันแก้ไข

องค์ความรู้ใหม่

ในการวิจัย ศึกษาเรื่องแนวทางจัดทำธรรมนูญปาชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ได้รับองค์ความรู้ดังนี้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) การสร้างกรอบนโยบายที่ชัดเจนสำหรับการจัดการป่าชุมชน หน่วยงานราชการควรพัฒนาและปรับปรุงกรอบนโยบายที่ชัดเจนเพื่อสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนซึ่งรวมถึงการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ชุมชน และภาคีเครือข่าย 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายควรเน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการดำเนินการและการตรวจสอบผลลัพธ์ 3) การจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ แนะนำให้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน รวมถึงการฟื้นฟู การอนุรักษ์ และการเพิ่มความตระหนักรู้ในหมู่ชาวบ้าน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ 1) การนำผลวิจัยไปสู่การปฏิบัติ แนะนำให้นำผลวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนและดำเนินการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชน โดยเฉพาะในส่วนของการระบุแนวทางและกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน 2) การเพิ่มความตระหนักรู้ ใช้ผลวิจัยในการสร้างความตระหนักรู้และการศึกษาให้กับชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) การศึกษาเชิงลึกซึ่งเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำธรรมนูญ การวิจัยครั้งต่อไปควรสำรวจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดทำ

ธรรมนูญป่าชุมชน เพื่อระบุอุปสรรคและโอกาสในการพัฒนา 2) การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบ แนะนำให้มีการศึกษาเพื่อประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนต่อสภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน 3) การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ศึกษาและเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นที่มีการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชน เพื่อระบุแนวปฏิบัติที่ดีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดทำธรรมนูญป่าชุมชนตำบลบ้านสา มีความสำคัญในการนำเสนอข้อมูลและแนวทางเพื่อสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2559). ประเทศไทยมุ่งสู่การจัดการป่าให้ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพทางการเงิน: ก้าวแรกในการปรับโครงสร้างการจัดการป่า. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จิระ ประทีป, และ อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล. (2562). การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชุมชนการจัดการป่า. (2560). การบริหารจัดการป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพิมพ์แห่งรัฐบาล.
- วสุพล วรภัทรทรัพย์. (2564). การขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนยายชา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานป่าไม้แห่งชาติ. (2552). ป่าไม้แห่งชาติและป่าชุมชน. [ม.ป.พ.].
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). คู่มือธรรมนูญป่าชุมชน: สู่การสร้างสังคมที่ยั่งยืนผ่านการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2562). กำหนดมาตรฐานความเข้มแข็งของชุมชนไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.

สำนักงานพัฒนาชุมชน. (2564). กลยุทธ์พัฒนาชุมชน: หลักการและกระบวนการการจัดการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานสิ่งแวดล้อมและพัฒนาสังคมภาคที่ 13. (2557). การจัดทำและวางใช้ธรรมนูญป่าชุมชน: หนังสือคู่มือสำหรับชุมชนและองค์กรพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิ่งแวดล้อมและพัฒนาสังคมภาคที่ 13.